

Pellegrinaġġi fil-Hamsinijiet

ta' Richard J. Caruana

Dawk il-pellegrini li s-sena l-oħra marru Ruma għall-Ġublew tas-Sena Mqaddsa, jew il-mijiet li marru Lourdes, żgur li użaw l-aktar mezzi ta' vjaġġar komdi li għandna llum. Hamsin sena ilu, l-affarijiet kien kemxejn differenti.

L-ewwelnett, ta' min jgħid li n-numru ta' Maltin li kien jivjaġġaw għal skop ta' pellegrinaġġ kien wieħed ħafna anqas minn tal-lum, u kien, tista' tgħid, illimitat għal dawk li kien finanzjarjament komdi biex jagħmlu dan. Generalment il-vjaġġ kien jibda bil-baħar sa l-ewwel art, u warajkompli bil-ferrovija għad-d-destinazzjoni finali.

Għall-okkażjoni tas-Sena Mqaddsa ta' l-1950, l-Air Malta ta' dak iż-żmien¹ (kumpanija privata, mhux dik li għandna llum) ġarret numru mdaqqa ta' pellegrini Maltin lejn Katanja, minn fejn komplew il-vjaġġ lejn Ruma bil-ferrovija. Is-sena ta' qabel, eżattament fit-22 ta' Dicembru, kienet saret titjira apposta li ħadet 30 passiġġier lejn Sqallija fuq DC-3 Dakota.

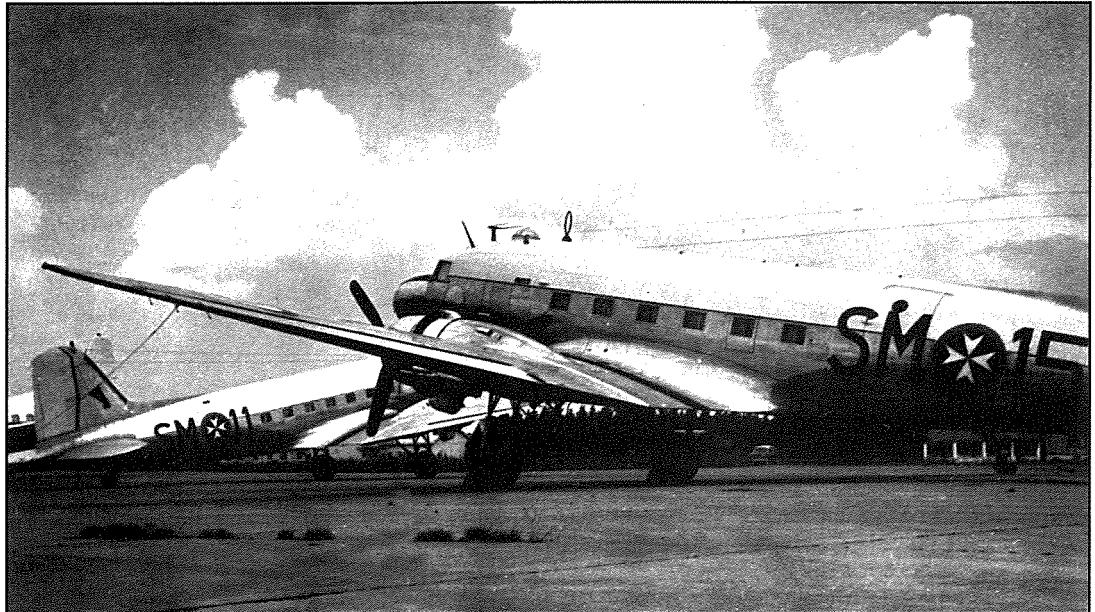
Fil-5 ta' April 1950, l-Air Malta għamlet żewġ titjiriet biex ġarret 60 passiġġier li fosthom kien hemm il-Mons. E. Galea, Isqof ta' Tralles u Vigarju Ġenerali, u l-Kappillan tiegħi, ir-Rev. Dun J. Desira.² Tant kienet kibret id-domanda, li fit-22 ta' Ĝunju kellhom isiru tliet titjiriet lejn Katanja. Dawn il-vjaġġi kien qed jiġu organizzati minn J. Schembri, u kellhom bħala Diretturi Spiritwali lir-Rev. Dun G. Briffa u Dun G. Fenech.

L-istorja kienet kemxejn differenti għal dawk il-morda li riedu jivjaġġaw,

specjalment għal Lourdes, u li ma kienek jistgħu jħallsu. Dawn kienet tieħu ġsiebhom l-Ordni Sovrana Militari ta' Malta billi teħodhom għas-spejjeż tagħha sa Sqallija bil-baħar, minn fejn jitkompla l-vjaġġ bil-ferrovija. It-Tabib Cremona kien ilu jakkomprja lill-dawn il-morda f'dawn il-pellegrinaġġi sa mill-1936;³ b'hekk jidher li l-impenn ta' l-Ordni f'dan il-qasam kien ilu li beda.

Il-ġarr tal-morda ġie fdat f'idejn l-*Unione Nazionale Italiana Trasporti Ammalati a Lourdes*, li bdiet l-inkaruga tagħha fl-1953. Čara, iżda, li ftit taż-żmien wara, il-vapur li generalment kien jiġi użat għal dan l-iskop, *Star of Malta*, inkalja ftit 'il barra mid-Dragunara minħabba č-ċpar. Għalhekk, ġie deċiż li għandu jinstab mezz alternattiv, preferibbilment bl-ajru, biex jittieħdu l-morda sa Katanja. Fl-istess hin, iżda, f'Awissu 1955 ġie ssuġġerit li minflok Katanja, il-morda jittieħdu dritt lejn Ruma, u b'hekk jitnaqqsu mill-anqas xi għaxar siegħat ta' vjaġġ skomdu bil-ferrovija. Id-deċiżjoni aħħarija għal dan il-għan ittieħdet f'April ta' sentejn wara.

Minn dak il-mument bdew preparamenti mill-*Unione*, li kienet ser thallas għal dan is-servizz, biex jinstabu ajruplani adatti, mhux haġa faċli għal dak iż-żmien, u intalbet l-ġħajnejha ta' l-Ordni. Billi l-Ordni ma kellhiex ajruplani tagħha, u wisq anqas fondi biex tikrihom, talbet lill-*Aeronautica Militare Italiana* (AMI)⁴ biex tpoġġi għad-dispożizzjoni tagħha ajruplani tal-ġarr militari.

Żewġ Douglas C-47 bl-emblema ta' l-Ordni Sovran Militari ta' Malta fuq ġenbhom. Hawnhekk qed jidhru fl-ajrūport ta' Ciampino, Ruma. Dan it-tip ha x-xogħol li kien jaġħmel qabel l-S.82 (Kollezzjoni R.J. Caruana)

L-ewwel ajruplan tat-tip Savoia Marchetti S.82 (ZR-73) wasal fl-ajrūport ta' Hal Luqa biex jaġħmel l-ewwel titjira lejn l-aħħar ġranet ta' Lulju 1957. Minn dakinhar bdiet id-drawwa li l-ajruplani li l-AMI tgħaddi għal dan l-iskop, iġorru fuq iż-żewġ naħħat l-arma ta' l-Ordni, jiġifieri cirku tond aħmar bis-salib tat-tmien ponot abjad fuqu. Il-marki militari fuq, u taħt, il-ġwienah baqgħu dawk Taljani, jiġifieri crieiki konċentrīċi ta' aħmar, abjad u aħdar.

Dawn l-ajruplani, fil-fatt, kienu għadhom fis-servizz minn żmien il-gwerra, u biex ikunu jistgħu jibqgħu jintużaw, il-magni tagħhom Alfa Romeo 128 RC.18 inbidlu ma oħrajn Amerikani Pratt & Whitney Twin Wasp R-1830 li kienu joffru 70 fil-mija aktar qawwa. L-ewwel minn dawn l-S.82 modifikati kien tar-ġħall-ewwel darba fis-16 ta' Marzu 1951.

Fuqhom kellhom spazju għal 27 ruħ, li minbarra l-morda li kellhom jintgħaż lu bix-

xorti minn fost dawk li kienu applikaw, kienu ser ikunu akkumpanjati mit-Tabib Cremona, Dun G. Briffa, erba' sorijiet u żewġ infermiera rġiel. Wara l-wasla tiegħu f'Ruma, il-grupp Malti ittieħed direttament sa Lourdes fuq ferrovija apposta. Fit-2 ta' Awissu 1957 reġgħu waslu lura Malta. Jidher li dan l-ewwel esperiment irenixxa, tant li fis-sena ta' wara, li ġabtet ma' festi centinarji li kienu qed isiru f'Lourdes, ingarru mhux inqas minn 70 pazjent f'erba' titjiriet bejn Hal Luqa u Ruma matul Mejju.⁶

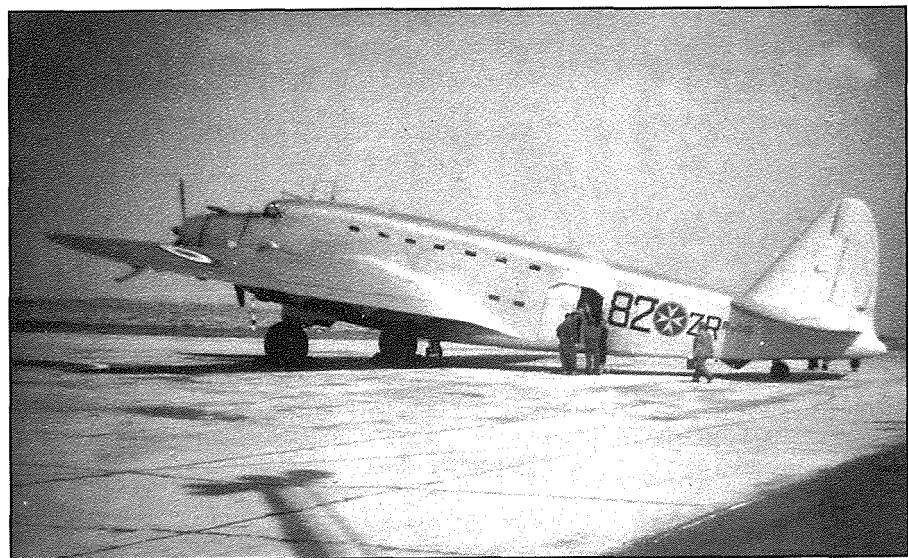
Minn din l-istorja faqqset oħra, billi mill-1957, id-Dipartiment Mediku u tas-Saħħha beda jaġħzel numru ta' tfal minn familji fil-bzonn biex jintbagħtu għall-btajjal l-Italja, bis-saħħha tat-titjiriet li l-Ordni kienet tagħħmel fuq l-ajruplani ta' l-AMI. Fis-6 ta' Lulju 1958, żewġ S.82 bil-marki ta' l-Ordni għħamlu titjiriet għal Ruma fejn wasslu 37 tifel ta' bejn l-għaxxar snin u l-erbatax-il sena, waqt li tliet titjiriet oħra saru f'Settembru biex

j i n g a r r u
morda lejn
Lourdes. In-
numru ta' tfal
li marru l-
Italja għall-
vaganzi s-
sena ta' wara
tela' għal 60.

Billi fit-2
ta' Awissu
1960, l-AMI
rtirrat mis-
servizz is-
S.82, titjiriet
ta' dik is-sena
bdew isiru
fuq Douglas
C-47, versjoni

militari tad-DC.3. Tlieta minn dawn jidher
li ntużaw għall-ewwel darba għat-titjiriet ta'
l-Ordni, dejjem bl-emblema ta' l-istess Ordni
fuq iż-żewġ naħat, fil-bidu ta' Awissu 1960.

Fis-snin ta' wara, għalkemm il-vjaġġi għal
morda baqgħu jsiru, qishom bdew jiżdiedu
dawk tat-tfal, fatt li jidher li qarras ir-
relazzjoni bejn l-AMI u l-Ordni, li
originarjament kienet talbet l-użu ta'
ajrūplani eskużiżivament għall-ġarr ta'
pazjenti. Tant hu hekk, li l-ahħar darba li l-
AMI selfet l-ajrūplani tagħha kien għas-sajf
ta' l-1966, u fis-sena ta' wara, l-Ordni spicċat
mingħajr mezz ta' trasport bl-ajru, kemm

Savoia Marchetti S.82, 82-ZR, fl-ajruport ta' Hal Luqa, fuq waħda mit-titjiriet li fis-snin ħamsin
garrew morda għal Lourdes u tfal għall-Italja (Kollezjoni R.J. Caruana)

għall-morda kif ukoll għat-tfal. B'hekk insibu
li mill-1968 it-trasport tal-morda beda jsir
mal-British European Airways (BEA).

Minn dak iż-żmien sallum l-affarijet
inbidlu sew. Għalkemm forsi t-tfal li ngħarru
fuq l-ajrūplani ta' l-AMI għadhom jiftakru
l-avventura tagħhom b'ċerta nostalgija,
wieħed ma jistax iqabbel l-iskomdu ta' dak
iż-żmien mal-lussu ta' l-ivjaġġar bl-ajru ta'
żmienna. Jibq' l-fatt, li bit-titjiriet tas-snin
ħamsin mill-ajruport ta' Hal Luqa, infethet
triq għal dawk kollha li jivjaġġaw għal skop
relijuż.

© Richard J. Caruana – 2002

1 Caruana, Richard J., *L-Istorja ta' l-Avjażżjoni f' Malta*, Publikazzjoni PIN, 2002

2 Coldman, Alfred, *Malta – An Aviation History*, Publikazzjoni PEG, 2001

3 *Times of Malta*, 25 ta' Lulju, 1957

4 AMI – il-qawwa ta' l-ajru Taljana

5 Brotzu Emilio, Cosolo Gherardo, *Dimensione Cielo* vol.9, Edizioni Bizzarri, Ruma, 1976
(b'disinji ta' R.J. Caruana)

6 *Times of Malta*, 17 ta' Mejju 1958